

SZARKA KLÁRA

MINDENT ELHISZEK BEREMÉNYINEK

Bereményi Géza: Magyar Copperfield. Magvető Kiadó, Bp., 2020

Vezette az olvasottsági listákat. Sokan várták, vártuk már Bereményi Géza önéletrajzát. Hiszen láttuk az Eldorádó című filmet, amelyben Bereményi mint filmrendező már megmutatott élete első szakaszából egy roppant izgalmas részletet. Meg persze a Cseh Tamás-dalok szövegei is csemegét ígértek. És egyáltalán. Bereményi olyan különös és szuverén figura a magyar művészetben, hogy hirtelen nem is jut az eszembe senki, akihez hasonlítani tudnám. Ha egy ilyen karakter önéletírásba fog, az valami.

Magyar Copperfield – műfaji meghatározása életrajzi regény. Vagyis megengedhető a fikció? Nehezen hiszem. Inkább kötelező pontosítás ez. Talán érdemes lenne minden írásos visszaemlékezésnél ehhez tartani magunkat. Hiszen a memória minden erőfeszítésünk ellenére fabulál. Akkor is, ha másokról van szó. Ha pedig mi is benne vagyunk az emlékekben, sőt a főszereplői vagyunk, akkor aztán végképpen. Ha pedig felnőttként, meglett emberként a gyerekkorunkat akarjuk fölidézni, még sokkal bonyolultabb helyzetbe kerülünk. Hiszen a csekély ismeret, tapasztalat és az egészen különös, gyermeki józan tárgyilagosság lelkületébe kellene visszakormányoznunk magunkat. S ez talán lehetetlen.

Ráadásul oka van, ha írunk a régi önmagunkról. Sikeres, nagy múltú író esetében különösképpen. Simone de Beauvoir írta valahol önéletrajzi könyvei kapcsán, hogy bár nem kizárólag, de azért is fogott neki a memoároknak, mert meg akarta menteni az enyészettől azt a kilencéves Simone-t, akit már csak ő ismer. Átlagos felnőttként megértéssel és rokonszenvvel fordulunk a gyerekek felé. S ha ez az elfoszlott gyerek mi magunk vagyunk? Még inkább. Megértem De Beauvoirt. És sejtem, mi csoda írói munka kritikailag és kérelmetlenül megformálni a mű témáját, (egykori) önmagunkat.

Bereményi Géza az enyészettől nem, nem csak, talán nem is főként egykori önmagát akarta megmenteni, úgy látom. Sokkal inkább minden fontos hatást, ami érte őt. Amitől az lett, aki. Az egykor volt világait támasztja föl az emlékek zavaros homályából. S így persze az ebben a világban létező egy-, két-, tíz-, tizenennyolc éves önmagát.

A saját életutunkkal foglalkozni igazi pszichoanalízis. Leggyakrabban analízis és terápia. De a *Magyar Copperfield* írója túl van már – úgy hiszem – az önismeret küzdelmes munkáján. Ő már tudja, hogy összességében mit hozott felszínre az analízis. Nem szorul terápiára sem. Viszont mégis minden jelentékeny részletében fel akarja tárni a múltat. Így aztán az első tizenennyolc év története is több mint hatszáz oldal. De milyen oldalak! Úgy siklik az olvasó szeme a sorokon, olyan mohón fogyasztja a fejezeteket, ahogyan manapság talán nem is illendő a „magas” irodalmat.

És miről beszél ebben a sajátos irodalmi analízisben a páciens a kanapén önmagának, a jegyzetelő terapeutának, az írónak? Lényegében a történelemben vetett sorsáról az 1946 és 1968 közötti Magyarországon. A különféle társadalmi csoportokról,

férfi- és női genderről, s ahogy több recenzió is kiemelte – az író szavait idézve – „a korszak piszkos lelké”-ről. Vagyis ésszel megértjük, de ki is szagoljuk, érzékien átszűrjük magunkon, megérezzük, kitapintjuk a magyar Copperfield világát. Bizonyára sokan fogják még elemezni az írói nyelvezetet, azt a fajta elbeszélői módot, amit Bereményi tökéletesen megtalált a regényéhez, és amit úgy csiszolt finomra, mint egy gyémántműves.

Nemcsak elképesztő lelkierővel, bátorsággal és tehetséggel jeleníti meg a 21. századi olvasónak az ötven-hatvan évvel ezelőtti élet hozzá köthető tereit, alakjait, hanem képes arra is, hogy ezt a megjelenítést a legjobb részeknél tényleg olyanná tegye, mintha egykori gyerek, ifjú önmaga bőrébe varná be az olvasóját. Az ő szemével látunk, a fülével hallunk, a kezével tapintunk, az orrával szagolunk. Lenyűgöző, ahogyan a kisgyermekkor domináló érzékiségét, majd a későbbi spekuláló, álmodó gyermeki világát képes szavakká, fejezetekké formálni. Ahogyan aztán a kamaszkornál, ifjúkornál a dumák, kifejezések, vagyis többek között a korabeli nyelvezet tölt be egyre nagyobb szerepet. De hát nem csoda, hősünk írónak készül.

A kötet címekeket viselő fejezetekre bontódik a főhős életciklusai és az őt ért fontos hatások szerint. Az a „dolguk” ezeknek a fejezeteknek, hogy felépítsék, felnövezzék Lulikát, Vetró Gézát, Rozner Gézát, Czetes Gézát, aki Bereményi Géza lesz. Talán a tördelt szerkezet, az áttekinthetőség miatt is szeretik úgy az olvasók a regényt? Lehet. Azt hiszem, az írói szándék nem a könnyebb olvashatóság volt. Csak az eredmény lett mégis az.

Az is sarkalatos kérdés a memoárral kapcsolatban, mit emel ki az író az életfolyamból. Mivel mennyit és milyen mélységben foglalkozik. Bereményinél három nagy egységre osztható a könyv ebből a szempontból. Az első egyértelműen a nagyszülőkhöz, Bereményi Sándorhoz és Rózához meg a fantasztikus Teleki téri piaci környezethez köthető. Első világháborús kolduló nyomorékokhoz, a közös udvaron énekelve dolgozó proli asszonyokhoz, apácákkal kezdett, majd Rákosival folytatódó iskolához. A második etap Évikéhez kötődik, aki csak lassacskán válik Anyukává. Meg a felbukkanó szerencsétlen, alkalmatlan édesapához és a frusztrációját az iskolás fiú Gézán szó szerint leverő nevelőapához, Rozner doktorhoz. Meg a kora Kádár-kor annyira jellemző kispolgári miliójéhez. Míg a harmadik rész, a családtól való elszakadás, az ifjúvá válás nagy kalandja. Iskolákhoz, tanárokhoz, barátokhoz, lányokhoz, irodalmi élethez köthető. A pápai gimnázium és kollégium néhány nagyszerű, élet- és lélekmentő tanárához.

A kiemelések az emlékfolyamból, vagyis a regény mozzanatai a mostani Bereményi Gézává válás szempontjából fontosak, a mostani Bereményi Géza döntése szerint. S ezt nem is rejti véka alá. Ellenkezőleg. Az emlékezés, értékelés és megformálás munkájába az olvasót is belevonja. Hiszen gyakran kibeszél a történetből. Ettől pedig még inkább a sajátunknak érezzük ezt az életet. A mi ügyünk is lesz Vetró, Rozner, Bereményi, a magyar Copperfield. Ezért (is) szeretik az olvasók? Lehet.

Elgondolkodtam, hogy tényleg a lényegét és az igazat kapjuk-e mi, olvasók? Miért hiszem el, hogy tényleg megosztja velem a kétségeit? Miért hiszek el mindent Bereményinek? Nincs bizonyítékom, csak megérzésem. És nevetségesen szimpla válaszom: mert akkor nem lehetne olyan jó ez a könyv, amilyen.

Legendáról, brandről, szellemi nagyságról olvashatni a méltatásokban, kritikákban Bereményivel kapcsolatban. Ezt is föl kellene jegyeznie valakinek! 2020 Magyarországon egy 74 éves, sehová sem tartozó, tartozni nem akaró, kanyargós pályát bejáró férfit megosztottság nélkül ünnepel a honi irodalomkritika és az olvasóközönség! És ráadásul igazuk is van.

Idézhetnék még klassz részleteket, elemezhetnék még konkrét bereményis irodalmi gesztusokat, de nem visz rá a lélek. Aki már olvasta a könyvet, annak minek. Aki még nem, azt nem fosztom meg az élménytől. Nem spoilerезek. Mert úgy áll a helyzet, hogy ez a több mint hatszáz oldalnyi kötet ugyan logikusan fejeződik be ott, ahol, az olvasó mégis lapozna, klikkelne tovább máris.

FEKETE MARIANNA

„A MÚLT NEM EMLÉK, HANEM FELADAT”

Ferdinandy György: Könyv a világ végén. Magyar Napló Kiadó, Bp., 2020

A napokban került a szemem elé a Facebookon egy ki tudja mióta keringő angol cikk az utolsó első világháborús amerikai veteránról. Lám, a kibertérben is őrződnek foszlányok az emberiségen több mint száz éve átázoló pusztításról és annak hatásairól. A sokadik generáció is megszületett Európában, amely csak a történelemkönyvekből ismeri, ha egyáltalán ismeri az azt a háborút lezáró, a kontinensünk életét mind a mai napig meghatározó igazságtalan versailles-i békét, amelyből aztán a második, a korábbinál is nagyobb pusztítást végző világégés is származott.

Mennyi idő kell ahhoz, hogy egy háborút átélt nemzedék regenerálódjon? Egyáltalán ki lehet-e valaha gyógyulni a háború okozta sebekből, amik nemcsak testiek, de lelkiek is? És mi van azokkal, akiknek kiszolgáltatott gyermekként kellett átélniük a szülők, a nagyszülők, rokonok elpusztítását, megnyomorítását, a családi fészek megsemmisítését? Hogyan lehet felnőni, egyáltalán élni ezzel a múlttal?

Ferdinandy György ahhoz az apátlan nemzedékhez tartozik, amelyeknek csak néhány felhőtlen kisgyermekév jutott, hogy anyagi és lelki biztonságot nyújtó családjában megtapasztalja a két világháború közötti békeéveket, hogy aztán ezzel az útravalóval bírja ki magát a világégést, az azt követő rettenetes ötvenes éveket, majd a forradalom után a több mint harmincéves emigrációt, és a máig tartó, kétlakisággal sújtott rendszerváltozás utáni időszakot.

A nyolcvanöt éves író legújabb kötetének borítója is sugallja, hogy az az összegzés szándékával született. A cím, *Könyv a világ végén*, többszörös asszociációt hív elő, hiszen térben és időben is gondolkodhatunk. Ferdinandy, az emigráció során a szülőház origójától messze kerülő, hontalan író, népmesei fordulattal élve: az Óperenciás-tengeren is átkelve a világ végére ment. És a másik dimenzióban is megélte több korszak végét; a békeidőket fölzábaló háborút, amelyben a biztonságot, otthonosságot jelentő nagyszülői házzal együtt nagyszüleit is elpusztította egy bombatalálat, vagy amikor a koalíciós éveket követően a polgári élete is megszűnt, és deklasszált elemként tengődik az ötvenes évek Magyarországn. Sokáig tartana felsorolni a kötetben felvillantott végeket, váltásokat. A borító beszédes fotója mindent átlényegítve foglalja össze. A súlyos hangulatú, egymásba nyíló, kormos falú termék ajtókeretei egyfelé, a kép közepén fehérítő téglalap felé irányítják a tekintetet,

egy végső ajtó (kijárat?) felé, amiről talán azt lehet reménykedve gondolni, hogy egy másik, egy jobb világba vezet. Ferdinandy már látja ezt a fénylő, keretbe foglalt újabb dimenziót, amelynek kapujáig kíséri prózakötetének olvasóját.

A fejezetek három különböző műfaji egységre osztják a könyvet. Az első, a *Séta a hegyen*, a gyerek- és kamaszkorra való visszaemlékezések szépprózai csokra. Ezek a rövid írások már más novelláskötetekben megjelent életmozzanatokkal átszőttek, de most más regiszterben szólnak. A kötetnyitó novella is ilyen, *Csini és Csuli* története, a front elől menekülő kárpátaljai rokonok által hozott kis puliké, amelyek sorsa összefonódott a gyerekkor legborzalmasabb emlékeivel. Egy korábbi változat a 2015-ben megjelent *Álomtalanítás* című kötetben is helyet kapott, ám abban a kiskutyák a valaha színes és gazdag kultúrájú elcsatolt országrészek mementói, míg a mostaniban inkább a személyes történelem, a személyes veszteséghez kapcsolódó emlékek megjelenítői. Az öt évvel ezelőtti kötet a hosszú évtizedeket emigrációban töltő írónak a hazatalálás illúzióival leszámoló írásait fogja össze. A mostani kötet más fénytörésben láttatja ugyanazokat a történetmozaikokat: a narrátori megközelítés sokkal szikárabb, éppen ezért sokkal súlyosabb, ám mégis lírai. Az olvasónak az az érzése, hogy Ferdinandy ott ül mellette, és mesél, mesél, meghozzá a prózavers határát súrolóan. Kihagyásokat, sűrítéseket alkalmaz, a mondatok ritmusosan kopognak, olykor még rímel is egyik-másik szó. Egy-egy részletet akár prózaverssé tordelhetnénk:

„Tizenöt éves voltam, nem kevés tapasztalattal
a hátam mögött. A világháborúban
a nagyszüleim elpusztultak, apámat
nyomorékká verték a nyilasok.
Osztályidegen lettem,
ki tudja, miért.” (*Kegyetlen kamaszkor*, 95)

A családi tragédiát megírta máskor is. Apja és anyja történetének külön-külön kötetet szentelt, hiszen a gyerekek mindkettőjüket magában kell hordozni, nemcsak a gének okán, hanem a lelki béke megtalálása miatt is. Az Üzenetben egy a kezébe került megsárgult apai feljegyzés kapcsán tör fel az emlék, de most már apaként nem csak a fiúi perspektívából látja a helyzetet. Érti az utolsó szavak jelentőségét, amit egy szülő búcsúzóul üzen gyermekének, amikor az nem lehet vele. Ez a legfájóbb a gyerekeknek, de sejteni lehet, a szülőnek is. Ma, amikor a világ szinte bármely táján élhetünk, bárhová utazhatunk, ugyanolyan nagy az esélye az egyedül bevégzett életnek, mint korábban, amikor a diktatúra karanténja működött.

Az, hogy két feleségtől is remélt családot, hogy gyerekei különböző kontinenseken keresik boldogulásukat, elbizonytalanítja: milyen apa is volt ő?, miközben ököllel kellett kiharcolnia az egzisztenciáját az idegenben. Az előszóban tömören fogalmaz a gyerekeiről: „három kontinensen élnek: rég elfelejtették a magyar szavakat. Én, az apjuk már csak az anyanyelvemen tudom kifejezni magamat. [...] Hogy megértsék, ezt az üzenetemet is le kell majd fordítanom.” (*Előszó*, 5)

Ferdinandyt kívül nagyon sokan érezhetnek hasonlóan ugyanezen okok miatt. Az egyedit úgy sikerül elmesélnie, hogy abban az olvasó magára ismer, átérzi a saját nyomorúságából ismerős helyzeteket.

De nemcsak a szűken, máskor tágan értelmezett család, hanem barátai, ismerősei, szerelmei és azok sorsa is beletartozik abba körbe, amely az egykori otthont, az elhagyott és később nagy nehezen megtalált hazát jelentik számára. Megírja, megéneklí az első csókot, a lányt, akihez az első szerelmes vers íródott, s aki élete végéig visszavárta.

Az első fejezet írásai az apától örökölt asztalnál születnek, de a kissé hatásvadász kép ellenére is szikárok. Pontosak a jelzők, és csak módjával adagoltak, a mondatok sem hosszabbak vagy rövidebbek a kelleténél. Viszont mindig adódik egy mozzanat, ami az addigi földhözragadt, konkrét történetet megemeli, általánossá és már csak az érzékszervek memóriája által megfoghatóvá teszi. A kannibálok földjére keveredett Zsák bácsiról szóló novellában is ez történik, amikor az óhazából száműzött két férfi utoljára beszélget egymással: „– Tudod, mi hiányzott? – kérdezi hirtelen. A tücsökciripelés.” Ezt már a lelki füleinkkel halljuk, és lassan a fehér fényű ajtónyílás felé fordítjuk figyelmünket.

A *Forgácsok* című fejezet olyan rövidke írások összessége, amelyek az írónak a közéletéről, az irodalmi viszonyainkról szóló mondanivalóját tükrözik, és amelyet egyszerűen képtelen nem elmondani. Ferdinandy prózáját mindig is jellemezte ez a felelős írói magatartás. Legfontosabb üzenete, fél évszázad külhoni irodalmi létezés után az irodalmi élet notabilitásainak szól: felismerni az értékes irodalmat, és azt a világ számára megismerhetővé tenni, mert bizony nem mindig az arra legérdemesebb kortársak műveire vetül nemzetközi figyelem. Ennek persze, ahogyan arra utal is, a piciny haza irodalmi életének árokásói az okai. „Mit fordítsunk le a nagyvilág olvasóinak? Hát nem a nyugati mintákat majmoló utánérzéseket! Inkább olyan történeteket, amiket csak mi tudunk megírni, itt a Kárpát-medence alacsony égboltja alatt.” (119) Józan meglátása szerint mindkét oldalon találunk kiváló szerzőket, akiket fordítani kötelesség. Ő is ezt az általa „ablaknyitogatásnak” nevezett tevékenységet végzi évtizedek óta, amikor maroknyi társával spanyolra ülteti a látóterébe kerülők (fiatalságuk, vidékiségük vagy más miatt az irodalom perifériáján lévők) munkáit.

De figyelmeztetően szól egy sereg más ügyben is, főleg társadalmi, környezeti kérdésekben. Súlyos szavai nyugtalanítóak: „[A]z ógörög demokrácia nem hozott megoldást kétezer év alatt. A tudatlanság legyőzhetetlen.” (126) Egy az életnek búcsút intő, megkeseredett öregember szavai lennének ezek? Nem gondolnám, mert politológusok, társadalomkutatók is hasonlóan vélekednek.

Egy másik megjegyzés: „Nekünk, a gazdag világ polgárainak pedig meg kellene tanulnunk szerényen élni. Micsoda utópia!” (126) Szövegeiből jól látszik, hogy nem részrehajló, mindig reálisan, két lábbal a földön állva szemléli és próbálja elemezni akár a régmúlt, akár a jelen eseményeit: „Idestova fél évszázada próbálok megértetni (...) honfitársaimmal, hogy mi fán terem az, amiben benne élek, a »művelt Nyugat«. A gyarmatbirodalmak haszonélvezői, akik módszeresen kirabolták az úgynevezett harmadik világot, és most ránk szabadítják ezt a megnyomorított embertömeget...” (129). De az '56-os forradalom kapcsán indirekt módon, saját bevándorlóit tapasztalataira támaszkodva olyan magasztos eszmékről is ír, mint a szabadság, amiről oly sok művész, filozófus, politikus megnyilvánult már: „A helyzet 1956-ban megváltozott. Először a forradalom napjaiban, majd amikor az úgynevezett »szabad világba« kerülve észrevettem, hogy az értelmetlen szabadság sem jobb, mint volt a szabadság hiánya a vasfüggöny mögött.” (132) Szárazon koppannak ezek a tömör mondatok. Ferdinandynak a jövőről is van képe, ám az disztópiaként tárul elénk: „Mert, hogy ne legyenek illúzióink: lesz még itt természeti csapás. Mintha már érezném is az előszelét!” (139) Erre felel a *Forgácsok XVI.*, az USA egyik rehabilitációs intézetében, az ideai epidémia alatt született írása: „Vadkacsák úszkálnak a tóban. Trópusi csendélet: teknőcök, krokodilok. Ezek túl fognak élni minket.” (157)

Az utolsó fejezet *Dolgozatok* címmel tárgyalja azt a témát, amely egész életre való írói feladattal látta el Ferdinandyt. Az '56-os emigráció kezdetén még a francia nyelven való írás foglalkoztatja, aztán rá kell döbennie a trópusokon töltött évek alatt, hogy csak a magyar

nyelv mentheti meg őt nemcsak íróként, hanem magánemberként is. Szerzőnk negyven éven keresztül volt része a nyugati magyar irodalomnak, s ezek a tanulmányszerű írások az '56 után kinn rekedt és idegenben alkotni kényszerült korosztályt mutatják be, amely kinti megítélését és saját tapasztalatait tekintve is nagyon különbözik a korábban emigrált magyar írókétól. A szocialista országból jött menekültek a hazai viszonyokról friss benyomással rendelkeztek, és másról akartak beszélni, mint a második világháborús migráns írók, akik sokszor faji és társadalmi előítéletekkel voltak terheltek. Ugyan a forradalom emlékét Ferdinandy generációjának tagjai is cipelték, mégsem tudtak nyíltan írni róla sokáig. Hogy miért? „A művészi megfogalmazáshoz – úgy látszik – még a történelmi távolságnál is nagyobb távlat szükségeltetik.” (177)

Történelmi távlat még a másokhoz való viszonyunk megváltozásához is szükségeltetik. A kötet utolsó írásában a megbékélés hangján szól, és hálával gondol a szívszorítóan gögös magányban, visszhangtalanul alkotó író, történész nagybátyjára, Ferdinandy Mihályra, akivel sosem volt felhőtlen a viszonya, a száműzetés éve alatt sem, amikor ugyanazon a trópusi szigeten éltek közös sorsban, mindössze heten magyarok, távol hazától és családtól. Élete alkonyán tudja csak igazán átérezni a generációkkal előtte járó rokon, Don Miguel helyzetét.

Vajon nekünk, az újabb nemzedéknek, módunkban áll-e majd történelmi távlatból áttekinteni korunkat és kapcsolatainkat? Mint mondják, '56 után a pandémia hozta el újra a történelmet. A társadalmunk meghatározó élménye és tanulsága lesz majd ez, amiről fél évszázad múltán talán nagyregények születnek, ha lesz, akinek meséljünk, és akikre tapasztalatainkat hagyományozzuk.

Vagy igaza lenne Ferdinandy Györgynek, hogy *A könyv a világ végén* az emberiség jelen történelmi szakaszának egyik végső irodalmi megnyilatkozása, mert az ilyesfajta narratívára a jövőben nem lesz igény?

BOLDOG ZOLTÁN

VESZÉLYES HAZAI PÁLYA

Hász Róbert: Fábián Marcell pandúrdetektív tizenhárom napja. Kortárs Kiadó, Bp., 2017; Fábián Marcell és a táncoló halál. Kortárs Kiadó, Bp., 2019

Magyarországon sokféle irodalom létezik, de kevés olyan szerző akad, aki ebben a feszingős megosztottságban is képes újragondolni magát, saját szerepét. Kis hazánkban ugyanis elég éles határ húzódik a lektűr és a szépirodalom között. A lektűrszerzőket általában megvetik a kritikusok, az irodalmi lapok nem kérnek róluk, a műveikről értékeléseket, mert eleve értéktelennek tartják alkotásaikat. Pedig talán a magyar lektűrszerzők azok (többek között Fábián Janka, Leiner Laura vagy Vavyan Fable), akik képesek profitálni az irodalomból. Ez önmagában még nem jelenti, hogy értéket képviselnek, de olyan tényezői a magyar könyvpiacnak, amelyre a szakkritikának is érdemes lenne reagálnia. Szépiró kollégáik közül kevesen vállalkoznak arra, hogy

a Parnasszusról, a magas irodalom vidékéről kimerészkedjenek a Lektűr Völgyébe, és új terepen próbálják ki magukat. Pedig igényes lektűrre nagy szükség lenne, ehhez pedig folyamatos és komoly lektürbírálatok kellenének, és olyan vállalkozó kedvű szépírók, akik megpróbálják emelni a műfaj színvonalát.

Hász Róbert nem tartozik a gyáva írók közé, de sajnos nemzetközi sikerei ellenére nem sorolható a megbecsült magyar szépírók közé sem. Bár műveit elismeréssel fogadta a német, az olasz, a francia és az angol irodalmi közeg, és 2008 óta a Római Könyvtárak Díját is magáénak tudhatja, a magyar kritikusok ritkán emlegetett szerzői közé tartozik. Bátorsága azért is becsülendő, mert ilyen méltatlan helyzetben egy igen merész kísérletbe, krimisorozat írásába kezdett. Pedig joggal tarthatott attól, hogy a Parnasszus kritikusai utánadobálják a rohadt paradicsomokat, a Lektűr Völgyéből elűzik, azt hangoztatva, hogy ott nem ilyen művekre van szükség. De nem ez történt.

Bán Zoltán András recenziójában elragadtatással ír Hász krimisorozatának első részéről, a *Fábián Marcell pandúrdetektív tizenhárom napjáról*. Már egy tévésorozatot vizionál a regény nyomán, és megjegyzi: „végre lesz egy emlékezetes detektívfiguránk”. Kontra Ferenc hosszabb értékelésében többek között az olvasó újfelfedezéséért dicséri a kortárs regény új hullámát, ahová Hász krimijét is sorolja.

A szerző nyilatkozatai szerint a legalább háromrészesre tervezett krimisorozat a vajdasági kötődésű író számára ismert terepen játszódik: Zomborban. Ebből úgy tűnhet, hogy az író nem vállalt túl nagy kockázatot, hiszen hazai pályát választott. Fábián Marcell-lel azonban az 1910-es monarchiabeli városba vezet el minket, ahol még kiegyenlített volt a magyarok és a szerbek aránya. A regénynek így a történelmi olvasata is rendkívül érdekes, hiszen bemutatja a kultúrák találkozását, azt az időt, amikor még a magyar vezetés érvényesült a térségben. Mondhatnánk, hogy aki a nemzeti öntudatát szeretné erősíteni a könyvvel, azt is könnyen megteheti, de a magyar nyomozónak és szerb kollégájának a közös munkája inkább az együttélés természetességét hangsúlyozza. Ennek hitelét pedig az biztosítja, hogy Fábián Marcell történeteiben a korfestés kiváló, így történelemtanárként is sokat tanultam belőle, miközben a bennem lakozó magyartanár is kiválóan szórakozott a nyári szünetben.

A szórakozást az garantálja, hogy a *Fábián Marcell pandúrdetektív tizenhárom napja* képes végig fenntartani az érdeklődést, karakterrajzai, leírásai izgalmasak. A nyomozás két szálon indul el, és csak egyik esetben történik bűncselekmény. Fábián Marcell ugyanis saját maga után kutat, próbálja felderíteni múltját, megtalálni az apját. A másik szál egy helyi gyilkossági ügy, amely egyre közelebb viszi saját történetéhez. Alaposan megismerjük Fábián Marcell feleségét, kollégáit, miközben az otthonosság érzetét keltő kisvárosi miliővel találkozunk. A mellékszereplők között kiemelt helye van Gozdsu Eleknek, akit Hász könyve ügyészként és íróként is megpróbál rehabilitálni, és ezt olyan izgalmasan teszi, hogy a kritikusok többségét (engem is) nem titkolt örömmel töltötte el ez a némileg kultúrznoboknak készült, kihagyhatatlan mézesmadzag. Ez is mutatja, hogy Hász krimije többretegű. Kiválóan megállja a helyét a történetközpontú olvasat, de a művelődéstörténeti, történelmi érdekességekre vágyó olvasópolgár is megtalálhatja a neki szánt utalásokat. Mintha ezek a szépirodalmi érdekességek csak azért lettek volna elhelyezve, hogy a szűkebb olvasóközönség, Hász Róbert szépirodalmi életművének korábbi rajongói is megnyugodva konstatálhassák: a szerző nekik is kínál ínycsiklandókat. A történetben egyre jelentősebb szerepet betöltő Gozdsu Eleken kívül a második részben (*Fábián Marcell és a táncoló halál*) megjelenik Jókai Mór és Kánya Emília (az első magyar nő lapszerkesztő) is.

A folytatásban Zombor is szűkössé válik Hász és Fábíán számára, ezért Fiuméba, Abbáziába is eljuthatunk, amelyet szintén a hosszas leírásoktól tartózkodva, néhány találó skiccel jelenít meg az elbeszélő, és ez pontosan elég annak a milliónek a megteremtéséhez, amelyben a monarchiabeli polgárok örökösének érezhetjük magunkat.

Egy krimi hatása erősen függ a nyomozó személyétől és a bűntény kidolgozottságától. Fábíán Marcell figurája nem tartozik a zsenik közé, akik végig sejtik, mi történhetett, ki lehetett a gyilkos, és akinek a nyomozás terén mindenki csak a nyomában kullog. Fábíán Marcell könnyen kiismerhető, olykor jellegtelennek is nevezhető figura, aki a regény egyik jelenetében jól ráérez karakterbéli fogyatékoságára, és vásárol magának egy sétapálcát. Egy fiatal nyomozóról van szó, aki az olvasó szeme előtt nő fel, előttünk válik sikeres emberré, a múltjával tisztába kerülő férfvá, akit gyakran noszogatnánk, hogy ne szerencsétlenkedjen már annyit. Egy fejlődésregénynek vagyunk tanúi, egy beavatásnak, ahol az olvasó megismerkedik a kriminalisztika 20. század eleji újdonságaival, az újjelenyomatvétellel, a hatóságok közti együttműködéssel, és közben egy város életében is elmerül. Ugyanilyen részletességgel megismerkedhetünk a korabeli spiritualizmussal, a szellemidézővel, de a csillagászat egykori elképzeléseivel is. Ezek a tudomány- és művelődéstörténeti részek szervesen beépülnek a regénybe, egyszer sem volt olyan érzésem, mintha egy okoskodó elbeszélő próbálna tanítani. Ugyanolyan természetességgel tárul elénk a cselédek élete, mint a korabeli bordélyok működése, minden adaléknak tűnő információ a cselekmény kiteljesedését, a bűneset megoldását szolgálja. Szerencsés az is, hogy a narrátor és a főszereplő hasonló habitussal rendelkeznek, visszafogottak, csak annyit mondanak, amennyit éppen kell.

A bűntény mind az első, mind a második részben alaposan kidolgozott, felveszi a versenyt a műfaj magyar kortársainak (Csabai László, Baráth Katalin és Kondor Vilmos) cselekményszövésével. Talán elragadtatottnak tűnik ez a kijelentés, de Hász Róbert éppen annyit emelt színvonalban a hazai krimin, hogy a nyomozás Kondor Vilmos regényeihez hasonlóan ne csak egy bűntény megfejtése legyen, hanem egy kor és egy gondolkodásmód megismerése is. A cselekmény lassan, mégis érdekesítően csordogál, és amikor a második részben azzal szembesülünk, hogy talán egy pandémia áll az esetek hátterében, akkor azt is mondhatnánk: a könyv a jelenünkre utal. Pedig a *Fábíán Marcell és a táncoló halál* néhány évvel megelőzte a koronavírust, így ezen utalása talán még misztikusabban hat.

Aki azonban a Tar Sándor-féle vagy a későn felfedezett Rubin Szilárdhoz hasonló intellektuális olvasmányt keres, az csalódnia fog Hász könyvében, amelyet a műfajon kívül első-sorban a nyelv visz közelebb a lektúrhöz. A könyvek elbeszélői nagyrészt a jelen irodalmi nyelvében szólalnak meg, csak olykor találkozunk a korfestést elősegítő kifejezésekkel, főként a dialógusokban. Hász Róbert nem ide, hanem a történetre és a korrajzra helyezte a hangsúlyt, és nem poétizálta túl azokat a kereteket, amelyek között mozgott. Nem kellett ahhoz rombolnia, hogy felépítsen valami újat. Alkalmazkodott, kutatott, és ennek köszönhetően a mindennapjainkat elviselhetőbbé tevő, a nagy egzisztenciális kérdéseket mellőző regény született.

Hász Róbert a szépirodalmi komfortzónán túli veszélyes vidékre merészkedett, de két regényével megtalálta helyét ezen a területen. Nyugodtan mondható, hogy a József Attila-díjas szerző immár a Lektűr Völgyében is hazai pályán játszik. A kérdés már csak az, hogy a könyvesboltokban hova pakolják a könyveit: a lektúrhöz vagy a szépirodalomhoz? Mert mindkét polcon jó helyen lenne.

BALOGH RÉKA

PÉNTEKI PÁRBESZÉDEK

Szőllősi Mátyás: Illegál. Helikon Kiadó, Bp., 2020

Szőllősi Mátyás harmadik prózakötete, az *Illegál* a „Két pénteki történet” alcímet vagy épp műfajmegjelölést kapta, ami pontosan jelzi, mire számíthatunk. A kötetet alkotó kisregények egy-egy estényi befektetéssel könnyen olvashatók. Mindkét történet a hét utolsó munkanapján, pár óra alatt bontakozik ki, miközben elénk tárul egy részletesen elmesélt, rövid múltbéli esemény is. A szövegek az elbeszélők önismereti kalandozásaivá avanszálnak, amelyek fontos párkapcsolati felismerésekhez vezetnek. Így hangulatuk, egy átlag péntek estéhez hasonlóan, a munka világából a személyes tér felé mozdít el.

A kötet a hosszabbik kisregénnyel, a *Vendégjátékkal* kezdődik, ami egy párkapcsolat, család és a munka között bajosan egyensúlyozó, középharmincas ügyvéd konfliktusait, vívódásait mutatja be. Már az első pár oldalon frappáns gyorsasággal indul el néhány ígéretes és sejtelmes történetszál: a magánéletet semmibe vevő főnök, az apa betegsége, a szülő-gyermek viszony, egy rejtélyekkel teli, viharos párkapcsolat és egy felderítendő gyilkossági ügy. Jól érzékelteti az ügyvéd életvitelét, hogy ezeknek a szálaknak fél napban és alig több, mint száznegyven oldalon kell kibontakozniuk, úgy, hogy egy abszurd balesetnyi kitérővel még a cselekmény késleltetését is felvállalja a szöveg. Bár néhány elem háttérbe szorul, ezeket a szálakat mégis sikerül összefűzni.

A történet fókuszába végül a gyilkossági ügy feltárása kerül. A kisregény majdnem kétharmadát a gyanúsított és az ügyvéd közötti párbeszéd tölti ki, aminek során felfejtődnek a múlt éjszaka eseményei. A fiatal védenc sokban emlékeztet a főhősre: érzékeny, empátikus, jó megfigyelő. Mindkettőjüket taszítja a politikai elit világa. Ebbe az ügyvéd számára születésétől fogva természetes közegbe a gyilkossággal vádolt zongorista kívülállóként érkezik a maga robbanékonyságával. Az ügyvéd az ő szemén keresztül reflektálhat a családjához fűződő viszonyára, a tőlük kapott értékrendre, a saját párkapcsolatára, míg végül egyre tisztábban látja, hogy ki és mi az igazán fontos számára.

A feleilyen hosszú címadó kisregény hasonló témákat feszeget, mégis más szemzőgből járja körül a párkapcsolati problémákat és a felnőttkori énkeresés kérdését. A házassági és munkahelyi kiégéssel küzdő elbeszélő az irodából hazaindulva belefut egy régi ismerősbe. Ennek köszönhetően a kocsmasztal mellett elkezdődhet a múlt egy olyan szegletének felidézése, amelyet a főhős aktuális életének szereplői, köztük a felesége, nem is ismernek. Az előző szöveghez hasonlóan a jelen történéseibe, a beszélgetésbe egy korábbi esemény részletes felidézése ékelődik. Itt azonban nemcsak egy éjszakányit ugrunk az időben, hanem huszonkét évet, egy feszült-séggel és flow-élménnyel teli graffitifestős éjszakáig és annak következményéig.

A két kisregényt így nem csak pénteki hangulata és a jelenbe ágyazott rövid, ám részletesen megrajzolt múltbéli esemény rendezi egy köteté. A történetek ugyan nem kapcsolódnak egymáshoz, de a fiatal felnőtt státuszt már elhagyó, a környezetük szerint a családalapítással megcsúszott férfiak nehézségeibe engednek bete-

kintést. A főhősök problémái nehezen körvonalazódnak, inkább lappangó feszültségként jelentkeznek. Egészen az ominózus péntek estéig, amikor a hétköznapi rohanásból kissé kikölkökenve sikerül más nézőpontból figyelniük saját életüket.

Az érintett témák, az elbeszélésmód és a nyelvezet is egységbe kovácsolja az *Illegál* két kisregényét. Szöllősi Mátyástól nem szokatlan módon aktuális eseményekre utalások, társadalmi problémák és szociális kérdések szövik át a történeteket. Ezek néhol csak kika-csintások, mint a rádió híradójában említett „Kínában tomboló vírusjárvány” vagy egy hosszú bekezdésnyi Index-címlap-szemle.

A korrupció, a politikai elit túlkapásai, a bűntények eltussolása és a rasszizmus viszont reflektorfénybe kerül a *Vendégjáték*ban. A roma származású zongorista aprólékos beszámolójának köszönhetően már-már a bőrünkön tapasztalhatjuk, hogy hogyan bánik egy államtitkár és társasága a kiszolgáló személyzettel. A rendezvényt áthatják a nőket tárgyiasító és a cigányságot lenéző megjegyzések, hatalmi visszaélések, amik felett mindenki igyekszik szemet hunyni. És bár a szereplők fiktívek, a narratívából kicseng az „annyit érsz, amennyid van” elvének működése. Érzékletes az őszinte megdöbbenés, amikor egy önérzeti probléma pénzzel nem tussolható el. Az elbeszélésmód pedig kellőképpen tudja fokozni a feszültséget ahhoz, hogy úgy érezzük, nincs is annál természetesebb, mint hogy az este végére elpattan a húr.

Ezek a kérdések visszaköszönek az *Illegál*ban is, de kevésbé kiforrott formában. A politikai játszmák, a korrupció egy rövid utalásban bukkan fel. Az elbeszélő úgy gondolja, hogy egy esetleges kormányváltás katasztrófális hatással lehet az őt foglalkoztató vállalatra. A faji előítéletek már egy egész fejezeten keresztül buggyannak elő egy háttérzajként szolgáló snookerközvetítés apropóján. A tehetséges angol egy hongkongi versenyzővel csap össze, és a szórakozóhely népe nem épp fennkölt eszmefuttatásba kezd arról, hogy van-e helye „a kis sárga, kínai görénynek” ebben a fehér sportban. A jelenet megmutatja ugyan a főhős távolságát ettől az egykor megszokott közegtől, de hosszadalmassá nyúlik, miközben nem kapcsolódik szervesen a kisregény egészéhez. Így a *Vendégjáték* témafelvetéséhez képest suta ürügyül szolgál a rasszizmustól való elhatárolódásra.

Az esetenként mesterkéltné történetszálak a *Vendégjáték*ot sem kerülik el teljesen. Ilyen például az ügyvéd Down-szindrómás unokaöccsége. A hozzá fűződő viszony enyhén árnyalja a főhős karakterét, megmutatja empatikusságát. Összességében mégis olyan hatást kelt, mintha az író szeretné megfűszerezni a kötetet még egy érzékeny témával, azt talán túlonúl glorifikálva: „Imádom Bencét, Anna nagyobbik fiát, aki egészen különleges érzelmi szinten létezik, és olyan tisztaság lakozik benne, amit az időnként jelentkező dühkitörései is csak még inkább igazolnak.”

Előfordul, hogy a tudatfolyamot is egy-egy valószínűtlen, erőltetetten sorsszerű fordulat gördíti tovább, vagy szolgáltat lehetőséget egy-egy hangsúlyos gondolat kimondásához. Ilyen például az ügyvéd karakteridegen következtetlensége is. Konzekvensen sértettként beszél a halottról, mígnem egyszer indokolatlanul áttér az „áldozat” megnevezésre. Ezzel majdnem elveszíti védenca nehéz munkával és átgondolt kommunikációval elnyert bizalmát. Cserébe megfogalmazódhat az a felvetés, hogy nem feltétlenül a halott az áldozat, illetve felszínre törhet a vádlott temperamentuma.

A következtetlenségeket a *Vendégjáték* záró fordulata ugyan valamelyest feloldja, de ez nem feltétlenül válik a szöveg előnyére. A csavarnak köszönhetően az ügyvéd belső útja hangsúlyosabbá válik, és egy pluszcattanót kapunk a krimire jellemző apró utalásokkal felépített kifejtés után. A megdöbbenésre túl sokszor használt elem viszont óhatatlanul is

klisészerűen hat. Főleg úgy, hogy a történet elejének átalakított megisméltését is beveti az író, némi misztikus felhanggal fűszerezve.

Összességében mégis a *Vendégjáték* tekinthető a fegyelmezettebb, jobban felépített szövegnek. Mindkét kisregényre jellemző a Szöllösi Mátyás védjegyét adó aprólékos környezetleírás, az érzetek részletekbe menő megörökítése az egyes szám első személyű elbeszélésen keresztül. A *Vendégjáték*ban ezzel a stílusesszékkel tudatosabban él az író. A részletes megfigyelés itt egy bűnügyekkel foglalkozó ügyvéd sajtja, aki emberismeretét átgondoltan használja, szavait megválogatja, hogy ügyfele bizalmát elnyerje, az ügyet előmozdítsa.

Az *Illegál*ban a múlt történéseinek is sikeres aláfestése a környezet már-már állóképszerű megörökítése. A graffitizés életérzésének része a terep feltérképezése, az átható festékszag, az alkotás minden színfoltjának emlékezetbe vésése, a menekülés izalmában kimerevedő pillanat, a kalandos éjjel utáni elcsigázottság a forró pusztaságban. Ezzel szemben a jelenben a környezet megfigyelése gyakran nem terjed túl az eső és pára sokadkori rögzítésén. Fontos mozzanatok, például a párkapcsolati problémák megosztása és az eközben bekövetkező megkönnyebbülés is csupán vázlatosan van ábrázolva. Emiatt a keretet adó baráti beszélgetés helyenként tölteléksszöveg hatását kelti. Mintha egyes jelenetek csak azért kerültek volna a kisregénybe, hogy megőrizték a jelen és a múlt fejezeteinek precíz váltakozását.

A nyelvhasználatot tekintve is átgondoltabb a *Vendégjáték*. A kihallgatóteremben a jelenetbe illeszkedve kerül elő a kimért jogi szóhasználat. A zenész és az ügyvédje közötti párbeszéd elején ugyan nehézkes a vádlott zaklatottságának megjelenítése: az elbeszélő konstatálja, hogy védenca összeszedetlenül mesél, pedig a történetek felidézése precíz, lineáris és logikus. Egy idő után viszont szépen ment a szöveg, az érzelmi töltöttség növekedésével az időrendiség fel-felborul, kuszálódnak az események.

Az elbeszélők stílusától és személyiségétől idegen, túlzóan választékos, esetenként moros mondatokból is lényegesen kevesebb maradt a *Vendégjáték*ban, mint az *Illegál*ban. Azért ez a kisregény sem mentes teljesen a főszereplő tudatfolyamába nem teljesen illő megfogalmazásmódtól. Ilyen például a rák leírása: „Alattomos csápjaival ez az újra-újraéledő rémség szinte az összes szervét beszötte már, de apám idővel mindig minden idegenséget lefejt magáról. . .” Vagy a veszekedések felidézése: „újra egymás képébe toljuk a sértettségünk görcseit.” Az *Illegál*ban hasonlóan idegenül hat többek között ez a környezetleírás: „szembetűnő helyeken visított egy-egy elcseszett, igénytelen krómrajz.”

Ezekért a mondatokért mindkét kisregényben kárpótol egy-egy elegánsan sűrítő, a szöveg egységébe simuló megállapítás. A *Vendégjáték* egyik tételmondata egy félvállról odavetett megjegyzés: „azon töprengék, mennyire érzékeny, és milyen jó megfigyelő a srác, és hogy ezt a két tulajdonságot egyszerre jól kezelni nem egy könnyű feladat.” Az *Illegál*ban hasonlóan könnyed és a közeghez illő, ahogy a szereplők egyéniségét az általuk felfestett betűk stílusán keresztül ismerhetjük meg. De jól működnek a feleség stratégikusan elhelyezett nyaggató(nak tűnő) üzenetei is.

Ezeknek a mondatoknak és a szövegek ívének köszönhetően a kötet a felnőttlét érzéletes manifesztuma lesz. Megérezzük, hogy a prioritások hogyan homályosodnak el észrevétlenül a tennivalók, a problémák és a napi rutin monotonitása miatt. A hatalmas megvilágosodások helyett már csak az apró felismerések maradnak, és ezekhez is ki kell zökkeni a megszokott nézőpontból. Mindeközben felmerülnek olyan kérdések, hogy elérhető-e, el kell-e érnünk ebben az élethelyzetben a kamaszkori flow-élményt.

BENEDEK SZABOLCS

TÜNDÉRBOGÁR AZ ALIBÁNFA–BOCFÖLDE-MECCSEN

Maros András: Két-három dán. 21. Század Kiadó, Bp., 2020

Az alsó osztályú futballmérkőzéseknek összehasonlíthatatlanul egyedi hangulatuk és aurájuk van. Kívülről, belülről egyaránt. Utóbbit onnét tudom, hogy majdnem harminc évvel ezelőtt magam is labdába rúgtam egy ilyen eseményen. Eredetileg azért mentem ki a Pest külvárosi részében, Hruscsov-panelből épült házak között megrendezett meccsre, hogy megnézzem egy egyetemi haveromat, aki akkortájt épp egy frissen alapított csapatban játszott, a hazai futballbajnokságok legalsó szintjén, abban a deklarált reményben, hogy idővel följebb kapaszkodnak onnét. Amikor megérkeztem, kiderült, hogy nincsenek meg tizenegyen, úgyhogy gyorsan a kezembe nyomtak egy agyonmosott, színét veszített, leginkább kiskamaszokra méretezett 11-es számozású mezt, és pár perccel később a torkomban dobogó szívvel én is kifutottam a többiekkel együtt a zöld, vagyis inkább napszítta, sárgászöld gyepre. Egyébként nemcsak a balszélső nem jött el, akinek a posztjára betettek – még jó, hogy ballábas vagyok, kétballábas –, hanem a kapus se, aki helyett pedig egy olyan srác volt kénytelen beállni védeni, aki rendszeren a mezőnyben szerepel. Meg is mondta, hogy a védők nagyon figyeljenek, mert amit az ellenfél kapura lő, az be fog menni. Igaza lett.

Két lényegi dolgot tanultam meg a labdarúgásról azon a meccsen. Az egyik, hogy kilencven perc borzalmasan hosszú idő, és a futballpálya elképesztően nagy. Lógott a belem, a második félidőre már nem bírtam futni, úgyhogy hátraküldtek inkább balhátvédnek, nem mintha ott is sokat segitettem volna. A másik dolog, amit kitapasztaltam, az volt, hogy ha fölérnek, tényleg tud fájni: nagyot esel, és a talaj se puha. A csapatok nevére már nem emlékszem, arra viszont igen, hogy partjelzők nem lévén, a nézők mondták, vagyis kiáltották be a lest, és a játékvezető más esetekben is leginkább az ő ítéletükre hagyatkozott. Nézői egyébként kizárólag az ellenfélnek voltak – a mieinknek én lettem volna, egy szem magam, de hát az is másként alakult –, azt pedig megint csak nem tudom, mennyi lett a végeredmény. A házigazdaként pályára lépő ellenfél sok gólt rúgott, mi, a vendégcsapat, keveset – ha egyáltalán.

Falvakban egy ilyen mérkőzés a fentiekén túl speciális közösségi esemény. A falusi futballpálya többnyire rudakból összetákolt kerítéssel van körbevéve, arra támaszkodva gyűlik össze a közeli mini ABC-ben beszerzett sörrrel és szotyival felszerelve a település apraja-nagyja, fiatalok és öregek, szépek és csúnyák, nők és férfiak, és az esetleges haragot, sérelmet, civódást másfél órára félretéve egyöntetű lelkesedéssel biztatják a fiaikat, akiket mindenki személyesen ismer a közértből, a postáról, a gépállomásról vagy a szomszédból. A vidéki alsó osztályú meccsek eme aurája a nagyvárosi ember szemszögéből nézve már-már romantikába hajlik. Nemrégiben fotókkal gazdagon illusztrált könyv is megjelent ezekről az úgynevezett hátsó füves pályákról (valahogy a falvakban is a centrumon kívülre esnek), s arra is emlékszem, amikor Maros Andrással lelkesen lapozgattuk a sportújság vidéki alsó osztályú meccsekről írott tudósításait. Nem lepődtem meg tehát, hogy új regényének hőseit ő is elkalauzolta egy ilyen eseményre.

A történet a járvány előtti időkben játszódik, amikor még nyugodtan és nem utolsósorban olcsón lehetett szerteszét a világban ide-oda utazni. Egy interjúból kiderül, hogy Maros sokáig dolgozott a regényen. 2014-ben irodalmi ösztöndíjjal egy hónapot Dániában töltött, föltehetően akkor született meg az ötlet, és onnét ered alapos dániai hely- és kultúraismerete is. A sztori szerint három ifjú dán cimborá – legalább egyszer írjuk le a nevüket: Magnus, Mikkel és Søren – Magyarországra érkezik csapatni egy kicsit, ám egy idő után (bár ebben nincs maximális egyetértés közöttük) megunják a ragacsos asztalú budapesti romkocsmákat és a vastag combú bölcsészlányok sörízű csókjait, és elhatározzák, hogy megnézik a magyar vidéket is. Érdekes módon nem a nagybetűs Pusttát választják, mivel a hírek és a mindentudó net szerint a fővároson kívüli Magyarország megismeréséhez számukra legalkalmasabb terepnek az Őrség ígérkezik – az a térség, amelynek nevéhez hazai szemmel nézvést is nem kevés romantikus érzet párosul: az Őrség mint úticél kapcsán a leggyakrabban a lelassulást, a megnyugvást, a békét, a szépséget és a harmóniát szokták emlegetni a tuti tanácsokkal sose fukarkodó internetes oldalak. Az itt eltöltendő pár nap tehát pompásnak ígérkezik ifjaink számára. Szállást foglalnak egy Vöckönd nevű faluban (pandémia idején végképp párás szemekkel gondolhatunk az Airbnb aranykorára), aztán kezdetét veszi a kalandok sora, amit itt és most nem spoilerезünk el, maradjunk annyiban, hogy szerepel közöttük a zalai kirándulás és helytörténeti séta mellett – mint fentebb láttuk – szociológiai alapú futballmeccsnézés épp úgy, mint hirtelen föllángoló szerelem és erotika, összeveszés és baráti összeborulás, de verekedés, emberrablás, kifosztás, prostitúció és családi dráma is. Mi több kicsit az irodalom flingjébe és az írás technikai ügymenetébe is belekukkanthatunk, mivel egyik dánunk, Magnus efelé is kacsintgat. (A befutott dán író, Thorkild Dideriksen alakja annyira erőteljesen van megrajzolva, hogy bevallom, rágugliztam, valós személy-e. Természetesen fikciós alak.)

Maros András prózájáról lejegyezték már (az is lehet, hogy én is valahol korábban), hogy a kortárs angolszász irodalom azon, többek között Nick Hornby által is képviselt vonulatával rokonítható, amely a könnyen olvasható nyelven megírt, humorban bővelkedő, fordultatos, ugyanakkor mindvégig a realitás határain belül maradó sztorizást helyezi előtérbe. Az effajta szövegek befogadását jócskán megkönnyítik a közérthetően megfogalmazott mondatok, a szokatlanak ható metaforák és szinonimák mellőzése, hétköznapi helyzetek és figurák plasztikus ábrázolása. Mindez azonban korántsem jelent afféle lefitymálni való lájtos irodalmat. Az olvasóbarátság érezhető előny, a humor gyakran iróniába és szatírába fordul, a részletgazdag helyszínábrázolások a hitelességet támasztják alá, a pergő párbeszédéből emberi sorsok rajzolódnak ki.

Ahogy ebben a regényben is. Változás a korábbi Maros-szövegekhez képest az, hogy a jelenetek meghosszabbodtak, a bekezdések is terebélyesedtek, a szereplők pedig olykor akár több oldalra is átsapó monológokba kezdenek, amelyek a jellemek föltérképezésének lehetőségét mélyítik tovább. Jót tett az is a regénynek, hogy az időben is ide-oda kalandozunk. Nemcsak a Magyarországon eltöltött pár nap eseménytörténetét kísérhetjük végig,

szinte órára lebontva, részletesen, hanem többször visszakanyarodunk a múltba, ami nem csupán az ok-okosági viszonyokat erősíti, hanem kitágítja a kereteket, nem utolsósorban pedig bővebb magyarázatot ad a figurák viselkedésére, és jobban megismerteti (és nem melleleg megkedvelteti) őket az olvasókkal. A történetek láncolatából és a számtalan sztoriból így lesz valódi, étellel teli és burjánzó regény. A fő cselekmény igazából néhány mondatban elbeszélhető, ám a több irányba tartó és újra meg újra egymásba érő és gabalyodó mellékszálak, az időben és a helyszíneken való ide-oda csapongások – egyes kulcsjelenségek Dániában játszódnak – olyan regényvilágot teremtenek, amelyben lehet szemlélődni, nézelődni és megtapasztalni.

A kiadói marketing a *Két-három dán* kapcsán a barátság fogalmát helyezte előtérbe a könyv kampánya során. Maros András regénye azonban valójában nem csupán erről szól, hanem mindarról, ami bennünket körülvesz, és amiben mindnyájan élünk. Elvégre ahogy a szereplők, úgy mi is folyamatosan próbálkozunk, kalandozunk, ügyeskedünk, talpon akarunk maradni, élményekre vágyunk, leginkább meg arra, hogy sikeresek legyünk, és szeressenek bennünket. Maros jó emberismerő, és érezhető empátiával bír. Legsötétebb figuráit is úgy rajzolja meg, hogy láthatóvá váljanak esendő vonásaik. A Tündérbogár gúnynevű szereplőre se tudunk igazából haragudni, azután se, hogy sorra derülnek ki róla a csúnyábbnál csúnyább dolgok. Azon pedig, hogy a pesti éjszakában az egyik, mindaddig jámbornak és szelédnek hitt dánunk részegen összever egy magyar fiatalembert, megint csak nem csodálkozhatunk. Elvégre mindnyájunkban van több-kevesebb a rosszból és a jóból egyaránt, és a személyiség alakulása mellett a situációtól is függ, mikor melyik oldalunk kerül előtérbe. Valahol erre világít rá leginkább ez a regény, talán az eddigi legjobb, ami Maros András tollából megszületett.

Egyébként Alibánfa nyert.

SZERZŐINK

ALFÖLDY JENŐ (Bp., 1939): kritikus, irodalomtörténész, tankönyvíró. Legutóbbi kötete: *Tornai József. Közelképek írókról* (2016).

BALÁSSY FANNI (Gyula, 1998): költő, író, az ELTE magyar–olasz szakos hallgatója.

BALOGH ÁDÁM (Szolnok, 1981): költő, író. Verseskötete: *Nyers* (2016).

BALOGH RÉKA (Jászberény, 1990): kritikus, szövegíró.

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Egykor Szolnokon élt, most Budapesten. Legutóbbi könyve: *Ballada egy csapatról* (2020).

BOLDOG ZOLTÁN (Kunágota, 1984): kritikus, szerkesztő, tanár. Kötete: *Kihez beszél ez a faszi?* (2013).

BORSODI L. LÁSZLÓ (Csíkszereda, 1976): költő, irodalomtörténész, szerkesztő, tanár. Legutóbbi kötete: *Hermész visszhangjai* (2019).

BÖSZÖRMÉNYI GYULA (Miskolc, 1964): író, publicista, drámaíró. Legutóbbi könyve: *Szer'usz világ* (2019).

CSABAI LÁSZLÓ (Nyíregyháza, 1969): író. Legutóbbi kötete: *A vidék lelke* (2019).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Magyar sellő* (2019).

EGRESSY ZOLTÁN (Bp., 1967): író. Legutóbbi kötete: *Hold on* (2013).

FALCSIK MARI (Bp., 1956): költő. Legutóbbi kötete: *Az igazi idő* (2019).

FARKAS WELLMANN ÉVA (Marosvásárhely, 1979): költő, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Parancsolatok* (2018).

FEKETE MARIANNA (Nyíregyháza, 1968): kritikus, tanár. Szolnokon él.

FERDINANDY GYÖRGY (Bp., 1935): író, kritikus. Legutóbbi könyve: *Könyv a világ végén* (2020).

GÉCZI JÁNOS (Monostorpályi, 1954): író, költő. Legutóbbi kötete: *A tenyérfő* (2019).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *A cégvezető* (2020).

HORVÁTH VIKTOR (Pécs, 1962): író műfordító. Legutóbbi kötete: *Tankom* (2017).

KARAP ZOLTÁN (Kunhegyes, 1984): író, esztéta, zenész.

KECSŐ ENDRE (Szolnok, 1989): festőművész. A Szolnoki Művésztelep tagja.

KISS LÁSZLÓ (Gyula, 1976): író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Én meg az Ének* – Bérczesi Róberttel közösen (2019).

KÖTTER TAMÁS (Csorna, 1970): író, jogász. Legutóbbi kötete: *Férfiak fegyverben* (2020).

KÜRTI LÁSZLÓ (Vásárosnamény, 1976): költő. Legutóbbi verseskötete: *Ahogy én öleltem* (2020).

MURÁNYI ZITA (Bp., 1982): költő, író. Legutóbbi kötete: *Jolly Joker* (2018).

NAGY ZALÁN (Marosvásárhely, 2003): költő. A Bolyai Farkas Elméleti Líceum tanulója.

NOVÁK ZSÜLIET (Mezőtúr, 1983): író, újságíró. Kötete: *Disznó vallomások* (2014).

ORAVECZ IMRE (Szajla, 1943): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Ókontri* (2018).

P. SZATHMÁRY ISTVÁN (Szolnok, 1978): író, szerkesztő, grafikus.

PÁL SÁNDOR ATTILA (Szank, 1989): költő. Legutóbbi kötete: *Balladaskönyv* (2019).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *A visszaforgatott idő* (2019).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró, a Librarius.hu webmagazin alapító főszerkesztője. Legutóbbi e-könyve: *A boldogság 33 pillanata* (2016).

RIGÓ KATA (Bp., 1967): író, iparművész. Legutóbbi kötete: *Azt mondták, válnak* (2018).

SZARKA KLÁRA (Bp., 1955): újságíró, kritikus, fotográfiai szakíró. Legutóbbi könyve: *Előhívott emlékeim, Chochol Károly* (2015).

SZEKRÉNYES MIKLÓS (Gyöngyös, 1965): író, könyvtáros, tanár, fociédző. Szolnokon él. Legutóbbi kötete: *Budifoci* (2017).

SZÖLLŐSI MÁTYÁS (Bp., 1984): költő, író, fotóriporter. Legutóbbi könyve: *Illegál* (2020).

TÓTH KRISZTINA (Bp., 1967): író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Fehér farkas* (2019).

TURCZI ISTVÁN (Tata, 1957): költő, műfordító, drámaíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Marokkó* (2020).

VÁMOS MIKLÓS (Bp., 1950): író, dramaturg. Legutóbbi könyve: *Dunapest* (2020).

VAS ISTVÁN (Bp., 1910 – Bp., 1991): költő, író, műfordító.

VASS TIBOR (Miskolc, 1968): költő, képzőművész, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *El, Kondor, pláza* (2018).

AZ ELSŐ MEGJELENÉSÉT
TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

500 FT

9 771419 798000 2 0 0 0 3

